

ZƏR QƏDRİNİ BİLƏN ZƏRGƏR

Vüqar əhmədov
AMEA Nizami Gəncəvi adına
Ədəbiyyat İnstitutunun Mətbuat tarixi
və publisistika şöbəsinin müdiri,
filologiya elmləri doktoru,
professor.

El arasında belə bir məsələ var: "İnsanın əsli-nəcəbəti gərəkdir olsun." Şübhəsiz ki, bir insanın geni, qanı təmizdirsə, yəni yeddi arxa dönəni təmiz, pak insanlar olubsa, halal süd əmib, o insan mütləq vətənpərvər olur və hansı sahədə çalışsınsa çalışsın, öz işində ön sırada gedir, nümunəvi olur, çox sevilir və onu taniyanların məhəbbətini qazanır. Şirməmməd müəllim halal süd əmib, yeddi arxa dönəni halal insanlar olub. Söz yox ki, bütün bunları onun heyratəmiz yaradıcılığında, işgüzarlığında, eyni zamanda pedoqoji fəaliyyətində açıq-aşkar görmək olar. Şirməmməd müəllim Uca Allahın ona bəxş etdiyi zəkadan, istedadından olduqca səmərəli istifadə edib və 95 illik ömründə ağıl kəsəndən bəri bir dəqiqəsini belə boş verməyib. Nə maldövlətdə, nə rütbədə, nə vəzifədə, nə bir mükafatda gözü olmadan gecəsinin-gündüzünə qatıb və hətta bacarcığından da artıq işlər görüb.

Bəlkə də çoxlarının xatirindədir, 1988-ci ildə erməni cəlladları xalqımıza qarşı növbəti qətlə planı həyata keçirməyə hazırlaşarkən, Şirməmməd müəllim Azərbaycan xalqını bu barədə məlumatlandırmıqdan ötrü, ermənilərin nə qədər riyakar, minsifətli, qəddar, tərxiyyətçi və yalançı olduqlarını öz olduqca ətraflı, mənalı çıxışları ilə bəyan eləyirdi. O vaxt bir sıra "beynəlmilətçilər" Şirməmməd müəllimi araqızışdıran adlandırır. Lakin az zaman keçmədən o adamlar Şirməmməd müəllimin nə qədər uzaqgörən, nə qədər dərin düşünen bir ziyalı olduğunu gördülər. Əfsuslar olsun ki, həmin ərəfədə sosialist ideologiyası ilə dumanlanan adamlar hələ də üzünə qarşı Mixail Qorbaçovun bu işə son qoyacağına, erməni qatillərini cəzalandıracağına inanırdı. Lakin "it itin ayağını basmaz", deyiblər. Mixail Qorbaçov nəinki Azərbaycan xalqına qarşı işğalçı siyasət aparan erməni faşistlərini cəzalandırmadı, əksinə Qərbi Azərbaycandan, sonra isə Qarabağımızdan xalqımızın övladlarını didərgin eləmələri üçün onlara əlindən gələn köməyi əsirgəmədi.

Şirməmməd müəllim isə öz publisistik çıxışları ilə istər ermənilərin, istər onlara arxa duran kafirlərin iç üzünü açıb göstərir, xalqımıza ayıq olmağı, düşmənin işğalçı siyasətinə qarşı səfərbər olmağı tövsiyə edirdi.

Şirməmməd müəllim Şəki şəhərində doğulub, atası o hələ üç yaşında ikən vəfat edib, anası Sara xanım altı övladını təkbaşına böyüdü. Əsil müsəlman-azərbaycanlı qadınlara, olan bütün mənəvi keyfiyyətlərə malik olan bu ismətli ana

övladlarına, o cümlədən Şirməmməd müəllimə çox gözəl tərbiyə verib. Şirməmməd müəllim isə anasının bütün ümidlərini doğruludaraq gecə-gündüz oxuyub, oxuyub, yenə də oxuyub. Təsədüf deyil ki, Şəkidə 2 nömrəli orta məktəbin sonuncu sinifində oxuyarkən, yəni 1940-cı ildə onu əlaçı şagird kimi Soçi şəhərinə göndəriblər.

Şəkidə orta məktəbi bitirəndən sonra Şirməmməd müəllim elmini artırmaqdan ötrü təhsilini davam etdirir, bu səbəbdən də 1941-1943-cü illərdə Şəkidə 2 illik Müəllimlər İnstitutunun fizika-riyaziyyat fakültəsində təhsil alır. 1943-cü ilin mart ayından 1944-cü ilin iyun ayınadək Zaqatalanın Vaxxan, Şəkinin Aşağı Göynük və Oxut orta məktəblərində fizika-riyaziyyat müəllimi işləyir. 1945-ci ilin avqustuna qədər "Nuxa fəhləsi" qəzetində ədəbi işçi kimi çalışır və 1945-1950-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin Jurnalistika şöbəsində təhsil alır. 1947-ci ilin aprel ayında 1950-ci ilin sentyabr ayına qədər ADU-nun "Lenin tərbiyəsi uğrunda" qəzetində redaktor müavini işləyir. Eyni zamanda 1948-1950-ci illərdə "Azərbaycan müəllimi" qəzetində şöbə müdiri vəzifəsində çalışır.

1950-1954-cü illərdə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin aspiranturasında təhsil almış və 1954-cü il iyun ayının 25-də həmin universitetin jurnalistika fakültəsinin Elmi Şurasında, MDU Mətbuat tarixi kafedrasının müdiri, professor A.Portyanskinin rəhbərliyi ilə namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

Uca Allah sevgili Peyğəmbərimiz Həzrət Məhəmməd (s.ə.s.) ilk olaraq nazil etdiyi müqəddəs Qurani-Kərimin "Ələq" (Qan laxtası) surəsinin ilk beş ayəsində buyurur: "İqrə-bismi-Rəbbikəlləzi xələq. Xələqəl insana min ələq. İqrə Rəbbukəl əkrəm. Əlləzi əlləmөл bil-qələm. Əlləmөл insənə mələm ya ələm."

Oxu Muhəmməd! Yaradan Rəbbinin adı ilə oxu! O Rəbbin ki, səni bir qətrə qan laxtasından yaratdı. Sənin Rəbbin özəmət, kərəm sahibidir. O, insana qələmə yazmağı öyrətdi. O, insana bilmədiklərini öyrətdi.

Uca Allah 1450 il bundan öncə bu ayələrlə ilk olaraq Özünün Varlığını bəyan etdi. İnsanı bir qətrə qan laxtasından yaratdı. Hansı ki, embralogiya elminə bu 1973-cü ildə məlum olmuşdur. Bundan əlavə Uca Allah insana qələmlə yazmağı və bilmədiklərini öyrətdiyini buyurdu.

İlk olaraq "oxu" dedi Uca Yaradan, "oxu". İnsana oxumağı buyurdu. Quran sözünün mənası da elə "oxumaq", "mütaliə eləmək" deməkdir.

Bu hər bir insana çox vacib olan sözlərə bənzər insanlar oxudular, elmlər öyrəndilər, bir çox mətləblərdən halı oldular, bilgilər aldılar və bildiklərini kağız üzərinə yazıb başqalarını da maarifləndirdilər, eyni zamanda gələcək nəsillərə ötürdülər. Bütün tarixlər, ədəbiyyatlar, elmlər oxuya bilən insanlar vasitəsilə qələmə alındı və gələcək nəsillərə ərmeğan edildi. Oxumağı bacaran insanlar hər cür çətinliklərə qatlaşıb öz xalqlarının başına gələn hadisələri, alimlərinin kəşflərini, ədiblərinin nəfis əsərlərini, qəhrəmanlarının igidliklərini, düşmənlərinin məkrini, riyakarlığını, cəlladlığını cürbəcür kitablardan oxuyub xalqı maarifləndirdilər. Bununla da xalqın gözünü açdılar, milli oyanışa xidmət göstərdilər, xalqa dostu ilə düşməni tanıtdılar, ona yeddi arxa dönənin kim olduğunu anladılar.

Şirməmməd müəllim də Uca Allahın ona verdiyi işıqlı zəkaya dayanıb oxudu, oxudu, oxuduğa öyrəndi və Həsən bəy Zərdabidən başlanan sələfləri kimi hər

zaman xalqın ağı-qaradan seçməsinə xidmət elədi.

XIX əsrin ən böyük maarifçisi sayılan Həsən bəy Zərdabi hələ o zamanlar əksəriyyəti savadsız olan xalqı maarifləndirməkdən ötrü nəinki onsuz da çox olmayan varidatını xərcləmişdi, lazım olarsa həyatını belə xərcləməyə hazır idi. O zamanlar el atası, böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev xalqın rifahının yüksəlməsindən ötrü bütün işlərində ona hər cür köməklik göstərdi və çar məmurları tərəfindən 1875-ci ilin 22 iyulundan buraxdığı "Əkinçi" qəzeti iki ildən sonra bağlandıqına görə olduqca pərişan olan Həsən bəy Zərdabinin xalqı maariflənməsindən ötrü bütün təşəbbüslərinə maliyyə yardımı edərək qəzet-jurnalların dərc olunmasına, rüşdiyyə oğlan məktəblərinin, ünsiyyət qız məktəblərinin açılmasında rus məmurlarının qarşısında inanılmaz əzmkarlıq nümayiş etdirərək olduqca böyük işlər gördü.

Möhkəm dost idilər Hacı Zeynalabdin Tağıyevlə Həsən bəy Zərdabi. Hətta o qədər yaxın idilər ki, Hacı öz malikanəsində Zərdabiyə ev vermişdi. Çünki bu iki dahinin fikirləri, düşüncələri, ideyaları bir-birini olduqca gözəl bir şəkildə tamamlayırdı, xalqı xoşbəxt görmək.

Həsən bəy Zərdabi 1908-ci ildə dünyasını dəyişsə də, Hacı Zeynalabdin Tağıyev 1924-cü ildə dünyasını dəyişdi və məhz bu ildə də Şirməmməd Hüseynov dünyaya gəldi. Sanki el atası Hacı Zeynalabdin Tağıyev Həsən bəy Zərdabi ilə Şirməmməd Hüseynovun arasına möhkəm, qırılmaz, dağılmaz bir körpü salmışdı. Sanki Həsən bəyin vəfatından on altı il keçəndən sonra yeni bir Həsən bəy Zərdabi doğuldu.

Əlbəttə, dövr başqa, quruluş başqa idi. Lakin fərqi yoxdur, hər iki dövrdə rus məmurları ağıla eləyirdi. Kimsə onların qoyduğu qadağaları poza bilməzdi, kimsə onların qandallı qanunlarından ötə bilməzdi.

Fəqət qətiyyətli, əzmkar, əqidəli sənətkar xalqına qarşı aparılan ayrı-seçkilik siyasətinə qarşı sözləti mənalılarla cavab verir, bunu elə edir ki, əbləh heç cürə anlamır, ağıllı, dərrakəli insan isə dərhal başa düşür və müəllifi alqışlayır.

Həsən bəy Zərdabi bu üsullardan çox istifadə eləmişdi və məhz bu üsullarla da Çar Rusiyasının işğalçılıq siyasətini, şovinizmini, İslam dininə, eyni zamanda müsəlmanlara qarşı olan mənfi münsibətini daim ifşa etmişdi.

Şirməmməd müəllimin də sosializm ideologiyası dövründə, rejimin acı zəhərinə qarşı özünə məxsus üsulları var idi. Lakin bu hamısı deyildi. Şirməmməd müəllim sosializm ideologiyasının tüğyan etdiyi vaxtlarda ən yaxın dostları Bəxtiyar Vahabzadə, Xudu Məmmədov, Nuruəddin Rzaevlə birlikdə Novxanı kəndində Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin atası Hacı Ələkbər ağanın məzarını ziyarət eləməyə gedirdi.

Təsədüfi deyil ki, Şirməmməd müəllimlə bağlı Rusiyada yerləşən "Sputnik Azərbaycan" kanalı xəbər verir ki, professor bu fikirləri "Azərbaycan" qəzetində parlament hesabatları və şərhlər adlı kitabının III cildinin təqdimatında səsləndirib: "Biz onlara borclu yuq. Mən 50 ildir o kişilərlə ünsiyyətəyəm. Mənim ən yaxşı vaxtım o kişilərin yazdıqlarını oxumaqdır. XX əsrdə bizim iki böyük dahimiz var. Onlardan biri dövlətimizi, o biri isə musiqimizi yaradıb."

"Maarifçilik" termini dünya dillərində müxtəlif şəkildə izah olunur. Lakin onun əsil mənası "işiq" deməkdir. Maarifçilər əsasən milli oyanışa xidmət edərək öz xalqlarını maarifləndirməklə onların zəkasının işığını artırırlar. Bu baxımdan

Azərbaycan maarifçiləri xalqın zəkasının işıqlanmasında çox işlər görmüşlər. Xalqın zəkasını işıqlandıran insanlardan biri də məhz Şirməmməd Hüseynovdur. Publisist-alim Rafael Hüseynov, Şirməmməd Hüseynov haqqında 2018-ci ildə "Elm və Təhsil" nəşriyyatında nəşr etdirdiyi kitabının adını "Millət yaddaşının keşikçisi" qoymuşdur. Bu, həqiqətən də belədir. Şirməmməd müəllim millət yaddaşının keşikçisidir. O, yaradıcılığa başlayandan millətin qabaqcıl ziyalıları, millət uğrunda canlarını, ailələrini fəda edənləri, millətin istiqlalı, istiqbalı üçün hər cür zillətlərə, məşəqqətlərə qatlaşmış insanlarını, eyni zamanda daim millətin ayağını altını qazıyan, ona arxadan zərbələr endirən, böhtan atan, ona qarşı qətlə törədən düşmənlərini öz kitablarında, məqalələrində, çıxışlarında bir ayna kimi göstərərək millətin yaddaşının keşiyində durmuşdur və durmaqdadır.

Uzun illərdir Şirməmməd müəllim 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətini yaradanların lideri Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin həyat və yaradıcılığına işıq tutur. Şübhəsiz ki, Şirməmməd müəllimin Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə olan sevgisi Məhəmməd Əmin bəyin Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda apardığı mübarizədir. Şirməmməd müəllim Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə beş dəfə kitab həsr etmişdir. Bu kitablar həm də Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə böhtan atanlara, onu sevməyənlərə, onun haqqında cürbəcür şayiələr yayanlara bir mesajdır. Çünki Şirməmməd Hüseynov bu beş kitabda heç bir şeyi özündən uydurmuşdur. Tarixi sənədlərə və arxiv materiallarına əsasən bunları qələmə almışdır. Haqqı nahaqqa verməyən insanlar çox yaxşı bilirlər ki, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə daim xalqın azadlığı, müstəqilliyi, iqtisadi rifahı, xoşbəxtliyi, hüriyyəti uğrunda mübarizə aparmışdır və bu yolda məşəqqətlərə, zillətlərə, əzablara qatlaşmış, hətta ailəsini belə qurban vermiş, lakin heç zaman qorxub çəkinməmiş, qardaş Türkiyənin Ankara şəhərindəki xəstəxanada 1955-ci ildə dünyasını dəyişərkən üç dəfə "Azərbaycan" demiş, sonra Allah rəhmətinə qovuşmuşdur. Bu da bütün vətənpərvər insanlara çox yaxşı məlumdur ki, hər bir vətən, torpaq aşığı, həm də Məhəmməd Əmin Rəsulzadəni, eyni zamanda onun məsləkdəşlərini sevirlər. Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin və onun məsləkdəşlərini sevməyənlər şübhəsiz ki, ana vətəni, torpağı da sevmə bilməz. Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin siyasi fəaliyyətini dəyərləndirməmək əslində ermənipərəstlikdən doğan bir şeydir. Kimsə bunu da unutmamalıdır ki, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə 1918-ci ilin may ayının 28-də öz məsləkdəşləri ilə birlikdə təkə "Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti" elan eləmişdi. Onun doğma vətəni bu ərəfədə erməni daşnaklarının, bolşeviklərin, eser-menşeviklərin, "Sentrakasi diktaturası" hökumətinin işğalı altında olan vətəni azad etməkdən ötrü

Türkiyəyə gedir və burada vaxtilə jurnalistikada onun ustadlarından biri olmuş Əhməd bəy Ağayevlə birləşib çox əziyyətli "Qafqaz İslam Ordusu"nun yaranmasına nail olur və məhz bundan sonra "Qafqaz İslam Ordusu" başlarında Ənvər paşa, Nuru paşa, Qara Bəkir paşa Qafqaza girərək minlərlə şəhid verib ana yurdumuzu yüz minlik kafir ordularından təmizləyir. Bundan sonra Azərbaycanın üç rəngli bayrağı ana vətənin hər guşəsində dalğalanır və Azərbaycan daha kağız üstündə deyil, gerçək şəkildə hüriyyətinə qovuşur.

(Davamı var)